היה עולה בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה אינו גולה זה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה ושלא בדרך ירידתו אינו גולה: **גמ'** מנא ה"מ אמר שמואל דאמר קרא [1] ויפל עליו וימות עד שיפול דרך נפילה תנו רבנן [2] בשגגה פרט למזיד [3] בבלי דעת פרט למתכוין מזיד פשיטא בר קטלא הוא (אלא) אמר רבא אימא פרט לאומר מותר א"ל אביי אי אומר מותר אנוס הוא אמר ליה שאני אומר האומר מותר קרוב למזיד הוא [3] בבלי דעת פרט למתכוין מתכוין פשיטא בר קטלא הוא אמר רבה פרט למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לכותי והרג את ישראל לנפל והרג בן קיימא ת"ר [4] אם בפתע פרט לקרן זוית בלא איבה פרט לשונא הדפו שדחפו בגופו או השליך עליו להביא ירידה שהיא צורך עליה בלא צדיה פרט למתכוין לצד זה והלכה לה לצד אחר [5] ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע [6] ואשר יבא את רעהו ביער מה יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם אף כל רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם בעא מיניה רבי אבהו מרבי יוחנן היה עולה בסולם ונשמט השליבה מתחתיו ונפלה והרגה מהו כי האי גוונא עליה היא או ירידה היא א"ל כבר נגעת בירידה שהיא צורך עליה איתיביה זה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה שלא בדרך ירידתו אינו גולה שלא בדרך ירידתו לאיתויי מאי לאו לאיתויי כה"ג וליטעמיך כל שבדרך ירידתו לאיתויי מאי אלא לאיתויי קצב הכא נמי לאיתויי קצב דתניא קצב שהיה מקצב תנא חדא לפניו חייב לאחריו פטור ותניא אידך לאחריו חייב לפניו פטור ותניא אידך בין לפניו בין לאחריו חייב ותניא אידך בין לפניו בין לאחריו פטור ולא קשיא כאן בירידה שלפניו ועליה שלאחריו כאן בעליה שלפניו וירידה שלאחריו כאן בירידה שלפניו ושל אחריו כאן בעליה שלפניו ושל אחריו לימא כתנאי היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחתיו תני חדא חייב ותניא אידך פטור מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר ירידה היא ומר סבר עליה היא לא דכ"ע עליה היא ולא קשיא כאן לניזקין כאן לגלות איבעית אימא הא והא [א] לגלות ולא קשיא הא דאתליע הא דלא אתליע ואיבעית אימא הא והא דלא אתליע ולא קשיא הא דמיהדק והא דלא מיהדק: **מתני'** נשמט הברזל מקתו והרג רבי אומר אינו גולה וחכמים אומרים גולה מן העץ המתבקע רבי אומר גולה וחכמים אומרים אינו גולה: **גמ'** תניא אמר להם רבי לחכמים וכי נאמר [6] ונשל הברזל מעצו והלא לא נאמר אלא מן העץ ועוד נאמר עץ למטה ונאמר עץ למעלה מה עץ האמור למעלה מן העץ המתבקע אף עץ האמור למטה מן העץ המתבקע אמר רב חייא בר אשי אמר רב ושניהם מקרא אחד דרשו ונשל הברזל מן העץ רבי סבר יש אם למסורת ונישל כתיב ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן ורבי יש אם למסורת סבירא ליה והאמר

גמ' אמר רבא גרסינן ולא גרסינן אלא: **כאומר מותר.** סבור שמותר להרוג את ישראל וזהו מזיד שלו: **אנוס הוא.** והיאך הוא קורהו מזיד: **בפתע פרט לקרן זוית.** שלשון פתע הוא בסמוך כדמתרגמי' בתכיף. פרט לקרן זוית אם היה זה יוצא ממבוי זה ונכנס לזה לפנות לימין או לשמאל וסכינו בידו וזה בא כנגדו בקרן זוית ולא ראהו והרגו: **שדחפו בגופו.** בלא מתכוין: **להביא ירידה שהיא צורך עליה.** כגון הרוצה להריס ידו בכח וגרזן בידו ומשפיל תחלה את גופו ושוחה לפניו כדי להריס בכח ובהשפלתו הרג דלא תימא הואיל וצורך עליה היא פטור מגלות דהא כתיב ויפל: **בלא צדיה.** לשון צידוד. שלא נתכוין לצדד לצד שני: **ואשר לא צדה.** שלא נתכוין לזרוק בצדו ובסמוך לו אלא למקום שזרק אבל לא היה יודע שיש שם אדם: **פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע.** א] וכן לזרוק ארבע וזרק שמונה: **אף כל שיש לו רשות לניזק כו'.** יצאה חצר של בעל הבית: **עליה היא או ירידה היא.** בתר דידיה אזלינן והוא היה עסוק בעליה או בתר שליבה אזלינן והעולה עליה היה דוחקה ומשפילה כלפי מטה: **כבר נגעת כו'.** הרי נגעת כאן בירידה שהיא צורך עליה והא רבינן לה לעיל לחיובא: **לפניו חייב.** הרג לפניו חייב: **ה"ג** כאן בירידה שלפניו ועליה שלאחריו כאן בעליה שלפניו וירידה שלאחריו כאן בירידה שלפניו ושל אחריו כאן בעליה שלפניו ולאחריו. כל דרך עליה פטור וכל דרך ירידה חייב. הלכך הא דתניא לפניו חייב לאחריו פטור בירידה שלפניו ועליה של אחריו השפיל זרועו כדי להריס בכח והריס (א) מכח לפניו בהשפלתו חייב הרג בעלייתו לאחוריו פטור. והא דתניא לאחריו חייב לפניו פטור בעליה שלפניו וירידה שלאחריו כגון המריס ידו בכח עד שהשפילו דרך אחוריו ממעל לכתפיו וחזר והגביהן להכות לפניו הרג בהשפלתו דרך אחוריו חייב הרג בהגבהתו פטור. והא דתניא בין לפניו ובין לאחריו חייב בירידה שלפניו או שלאחריו. והא דתניא בין לפניו בין לאחריו פטור בעליה שלפניו ושל אחריו: **לימא כתנאי.** הך בעיא דרבי אבהו: **לנזקין.** חייב אם לא הרגו אלא הזיקו חייב דלנזקין לא שני לן בין שוגג למזיד בין ירידה לעליה כדאמרינן בב"ק (דף כו:) פצע תחת פצע (ב) לחייב על השוגג כמזיד ואונס כרצון: **הא דאתליע.** חייב שכל שליבה שהתליעה כשדורסין עליה נכפפת היא למטה וירידה היא ואם לא התליעה אין כאן ירידה: **הא דמהדק.** אם היתה השליבה מלאה הנקב שהיא תחובה בו ואחוזה יפה יפה אין כאן דרך ירידה ופטור. לא מהדק ירידה יש כאן וחייב: **מתני' מן העץ המתבקע.** יצא קיסם וניתז למרחוק והרג: **גמ' נאמר עץ למטה.** ונשל הברזל מן העץ: **ונאמר עץ למעלה.** לכרות העץ: **יש אם למסורת.** כמה שנמסרה כתב של תיבה למשה אנו צריכין לדורשה ולא לפי המקרא כשאתה קורא ונשל אתה מוסיף הברה של אל"ף או של ה"א בין נו"ן לשי"ן ולפי המסורת ונישל כתיב ופירושו נישל שהשיל הברזל מן העץ המתבקע ומצא את רעהו. ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן לשון פעל הברזל עצמו נשל מעל עצו:

הא

פשיטא בר קטלא הוא. תימה אימא במזיד ולא התרו בו וי"ל דהא נמי נפקא לן מבלי דעת דאיכא מבלי דעת יתירא עוד י"ל דהא נמי פשיטא דלא יגלה דעל כרחך קרא בלא מתכוין איירי מדכתיב והוא לא שונא:

אלא פרט לאומר מותר. וקשה (ב) דגבי חלב וגבי שבת דכתיב בשניהם שגגה וחייבין פרק כלל גדול (שבת דף סח: ושם) בתינוק שנשבה לבין הנכרים וי"ל דשאני הכא דכתיב שגגה יתירא למעוטי אומר מותר (ל):

ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק. בכילד הרגל (ב"ק דף כו: ושם) פירש רש"י (ג) ממעט ליה ממיתה אבל גלות אית ביה ולא נראה דא"כ לא הוי כמו אידך לכן נראה לפרש דפטור (מ)(ממיתה) מגלות (י) כדאמרינן פרק כילד הרגל (שם ד"ה פרט):

מה יער שיש לו רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם וכו'. וקשה דמסתמא כמו כן נימא מה יער מקום שעומד שם המזיק ויש רשות לניזק להיות לשם וא"כ קשה דתנן הזורק אבן לרשות הרבים הרי הוא גולה ומוקי לה בסותר כתלו שהוא ברשותו והרג הניזק שהוא ברשות הרבים ואמאי גולה והא בעינן מקום שיהא רשות לניזק ולמזיק ושיהא הניזק במקום שהמזיק עומד בו וי"ל דלא יליף מיניה מקום ההכאה אלא שיש רשות לשניהם לעכב במקום ההכאה:

נשמטה השליבה (ד). והרגתו השליבה אבל אם הרגו אדם פטור דבעינן דרך ירידה:

ואי בעית אימא הא דאיתלע והא דלא איתלע. ולפי האי איבעית אימא כולי עלמא סברי ירידה היא וקשה א"כ אמאי לא קאמר דכולי עלמא ירידה היא הא דאתלע והא דלא אתלע ועוד קשה כי קאמר מעיקרא דכ"ע עליה היא א"כ קשה ברייתא זו לברייתא דלעיל או השליך עליו להביא ירידה שהיא צורך עליה ונראה לפרש דה"ק דכ"ע דעליה הוי ומיירי במיהדק (ס) ובדלא אתלע ולא מיירי בירידה שהיא צורך לעליה דבהא לא פליגי ברייתות והכא הכי קאמר איבעית אימא הא והא לגלות ומיירי הברייתא שמחייבה בירידה שהיא צורך לעליה:

היינו

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ו מהלכות רוצח הלכה יג סמג עשין עה:
ד ב ג ד ה ו מיי' שם הלכה י:
ה ז מיי' שם הלכה יג ולפטור ועי' בכ"מ:
ו ח מיי' שם הלכה יד:
ז ט מיי' שם הלכה י:
ח י מיי' שם הלכה יא:
ט כ מיי' שם הלכה יד ולפטור:
י ל מיי' שם הלכה יג ועיין בכסף משנה:
מ [מיי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הל"ד ועי' במ"מ טוש"ע ח"מ סי' שע"ח סעיף ג]:
יא נ מיי' פ"ו מהל' רוצח הלכה טו:

◆

תורה אור השלם

1. אוֹ בְכָל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ: במדבר לה כג
2. וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: במדבר לה יא
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּס שָׁמָּה כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: במדבר לה טו
3. וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם: דברים יט ד
4. וְאִם בְּפֶתַע בְּלֹא אֵיבָה הֲדָפוֹ אוֹ הִשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל כְּלִי בְּלֹא צְדִיָּה: במדבר לה כב
5. וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: שמות כא יג
6. וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי: דברים יט ה

◆

רבינו חננאל

ת"ר בשגגה פרט למזיד. כלומר אינו גולה. אוקמה רבא דהאי מזיד שאינו גולה באומר מותר שהאומר מותר קרוב למזיד הוא ולא מיכפר ליה בגלות. אבל המזיד בר קטלא הוא. בבלי דעת אוקמה רבא פרט למתכוין להרוג בהמה והרג אדם לכותי והרג ישראל לנפלים והרג בן קיימא שאינו גולה: ת"ר אם בפתע פרט לקרן זוית דהוה ליה לעיוני. בלא איבה פרט לשונא. כלומר הני לא סגי להו בגלות. הדפו שדחפו בגופו. או השליך עליו להביא ירידה שהיא צורך עלייה. בלא צדיה פרט למתכוין לצד זה והלכה לה לצד אחר. ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק ב' אמות וזרק ד' אמות והיה שם אדם והכהו דלא מיכפר להו בגלות (א) ואשר יבא את רעהו ביער מה יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס שם אף כל שיש רשות לניזק ולמזיק ליכנס שם דינו הכי. בעא ר' אבהו מר' יוחנן היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחתיו ונפלה והרגה מהו. ופשט ליה דהיא ירידה צורך עלייה. ומותיב ליה הא דתנן כל שלא כדרך ירידתו אינו גולה מאי לאו כי האי גוונא. ופריק ליה לא לעולם כי האי גוונא גולה ומתניתין כעין קצב שהיה מקצב דתנו ביה ד' בבי. תני חדא לפניו חייב לאחריו פטור כו' ופרקינן לא קשיא. פי' דרך המקצב להעלות הקופיץ מלפניו ולהורידו לאחריו ואח"כ מחזירו ומעלהו מאחריו ומורידו לפניו ומכה בבהמה הא דתני לפניו חייב לאחריו פטור דרך ירידה לפניו חייב. פי' בעת שמחזיר הקופיץ מאחוריו להכות על הבהמה כדי לנתחה שזו היא ירידה ממש ובירידה שלאחריו בהחזרת הקופיץ שהיא כעין עלייה פטור. והא דתניא לאחריו חייב לפניו פטור הוא בהגבהת הקופיץ מלפניו עד שיחזירו לאחריו פטור שהוא דרך עלייה לאחריו חייב שהוא דרך ירידה (ב) (ופירשנוהו) [ופירשוהו] בתלמוד ארץ ישראל. א"ר ינאי טבח שהיה

רבינו חננאל (המשך)

מקצב והכה בין מלמעלה בין מלמטה גולה ואתיא כדמר בר רב הונא (ג) טבח שהיה מקצב והכה לפניו למטה גולה. למעלה אינו גולה. לאחריו למעלה גולה. למטה אינו גולה. והא דתני' בין לפניו בין לאחריו חייב בירידה שלפניו ושל אחריו. והא דתניא בין לפניו בין לאחריו פטור בעלייה שלפניו ושל אחריו כאשר כבר פירשנו. והא דבעי רבי אבהו מר' יוחנן היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחתיו והרגה תני חדא חייב. ואוקימ' לנזיקין ואע"ג דעלייה היא לענין ניזקא חייב. ותני חדא פטור מגלות. איבעית אימא הא והא לגלות והא דקתני חייב כגון דאתלע דכיון דאתלע ולא חזי לעלייה מעיקרא ירידה היא. איבעית אימא דלא אתלע כלל והאי דקתני חייב כגון דלא מיהדק כיון דלא מיהדק לא חזי למיסק ביה ומעיקרא ירידה היא: נשמט הברזל מקתו. קודם שיכה על העץ לבקעו והרג רבי אומר אינו גולה דהאי קרוב למזיד הוא שאילו לא היה רפוי לא היה נשמט. ואמרינן מאי טעמא קסבר יש אם למסורת ונשל (ד) כתיב כלומר ונשל הברזל [מן העץ]. מן העץ המתבקע רבי אומר גולה וחכ"א אינו גולה. כגון שנתזה בקעת מן העץ והלכה והרגה. או נשמט הברזל. כלומר מכח הכאתו בעץ לבקעו נשמט והלך והרג (ה) ואם יש לומר והלא מפורש בתחלת סנהדרין כי רבי

מסורת הש"ס

א) [לקמן ט:], ב) נ"ל רבה תוס' בסנהדרין דף סב. רש"ל, ג) [לקמן ט.], ד) [שם.], ה) [שם:], ו) [עי' תוס' ב"ק כו: ד"ה פרט ותוספות סנהדרין עז: ד"ה שתים ותוס' לקמן ט. ד"ה ורב חסדא], ז) [עי' תוס' לקמן ח. ד"ה בלא איבה], ח) ב"ק כו:, ט) [עי' תוספות סנהדרין עז: ד"ה שתים ותוס' ב"ק כו: סד"ה פרט וכו' מה שהניחו בתימהן, י) נ"ל רבה. רש"ל, כ) [שמות כא], ל) [ויע"ע בתוס' שבת עב: ד"ה כאומר ותוספות סנהדרין סב. ד"ה ורבא], מ) רש"א מ"ז, נ) כדפירשנו בפרק כילד הרגל. מהר"ם, ס) עי' במהרש"ל ובמהרש"א.

◆

גליון הש"ס

גמ' בבלי דעת פרט למתכוין. עי' לקמן דף ט' ע"ב ובתוס' שם ד"ה ור"י: שם מה יער רשות. עי' לקמן דף ח' ע"א:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג כאן וכו' והריס בכח הרג לפניו בהשפלתו חייב: (ב) תום' ד"ה אלא וכו' וקשה ומ"ש דגבי וכו' וחייבין כדאיתא פרק כלל גדול: (ג) ד"ה ואשר וכו' פרש"י דממעט: (ד) ד"ה נשמטה השליבה מתחתיו ונפלה והרגתו השליבה אבל אם נפל האדם והרגו אדם פטור:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' הא והא לגלות. נ"ב גירסת הרמב"ם לנזקין ומתורץ בגירסתו קושית התוס' (ועמ"ש רבינו בח"מ סי' שע"ח ס"ק י' י"א):

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה פרט וכו' וכן לזרוק ארבע וזרק שמונה. נ"ב נ"ל וזרק שתים וכ"ה בסנהדרין דף עז: בלשון התוס' ד"ה שתים. [ובגמ' דב"ק כ"ו ב' מבואר כמ"ש רש"י כאן ואצ"ל]:

◆

מוסף רש"י

יש אם למסורת. כמה שכתב משה ומסר בספר תורה לישראל, היא האם והעיקר ולא כמו שהוא נקרא (סוכה ו:). יש אם למקרא. בתר קרייה אזלינן דהיא עיקר (סנהדרין ד.).

א) וכן פי' ר"ח בב"ק דף כ"ו ע"ב הובא בחידושי הרשב"א ובשיטה מקובצת שם: ב) וכן נראה מפסק הרמב"ם הל' רוצח פ"ו הי"ג כפירוש ר"ח דלא כרש"י: ג) בירושלמי איתא כיי דמר רב הונא: ד) אפשר דט"ס הוא והכ' צריך להנקד בחירק וצ"ע: ה) לפי פירוש זה אשר אחריו הלך הרמב"ם ספ"ו מהל' רוצח מדויק לישנא דמתניתין דמן העץ המתבקע נמי אנשמט הברזל קאי: